

Μνήμων

Τόμ. 17 (1995)

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΟΥΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΙΟ ΤΟΥ. ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΤΟΜΑΣ ΓΚΟΡΝΤΟΝ

ΑΓΛΑΪΑ-ΝΕΛΛΗ ΚΑΣΔΑΓΛΗ

doi: [10.12681/mnimon.530](https://doi.org/10.12681/mnimon.530)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΚΑΣΔΑΓΛΗ Α.-Ν. (1996). Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΟΥΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΙΟ ΤΟΥ. ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΤΟΜΑΣ ΓΚΟΡΝΤΟΝ. *Μνήμων*, 17, 163–174. <https://doi.org/10.12681/mnimon.530>

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΑΓΛΑΪΑ-ΝΕΛΛΗ ΚΑΣΔΑΓΛΗ

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΟΥΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΙΟ ΤΟΥ ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΤΟΜΑΣ ΓΚΟΡΝΤΟΝ¹

Ο Τόμας Γκόρντον (Thomas Gordon —ή Θωμάς Γόρδων, όπως ήταν γνωστός στους Έλληνες της εποχής του και σε γενεές Ελλήνων μαθητών ως τις μέρες μας) ήταν Σκωτσέζος φιλέλληνας (1788-1841), από τους πρώτους που κατέβηκαν στην Ελλάδα το 1821 για να πάρουν ενεργό μέρος στην Επανάσταση. Η παρουσία του στο θέατρο του πολέμου ήταν μάλλον βραχύχρονη (δυο ή τρεις μήνες το 1821 και ένα χρόνο περίπου μεταξύ 1826 και 1827), πράγμα για το οποίο μπορούμε να τον ευγνωμονούμε σήμερα: καθώς το ενδιαφέρον του για την Ελλάδα παρέμεινε ζωντανό σε όλη τη διάρκεια του αγώνα, όταν δεν ήταν ο ίδιος παρών (μετά την απελευθέρωση έζησε για χρόνια στην Ελλάδα και υπηρέτησε στον ελληνικό στρατό²) συγκέντρωνε συστηματικά πληροφορίες για το τί ακριβώς συνέβαινε στον τόπο. Ολόκληρο δίκτυο από φιλέλληνες ή και Έλληνες του έστελναν λεπτομερείς αναφορές από μεγάλα φιλελληνικά κέντρα (κυρίως το Παρίσι) αλλά και από τον ίδιο τον ελληνικό χώρο: την Πάτρα, τα Επτάνησα, το πολιορκημένο Μεσολόγγι, την Αθήνα. Μερικές εκατοντάδες γράμματα και αναφορές αυτού του τύπου σώζονται στο προσωπικό του αρχείο, που σήμερα φυλάσσεται στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Άμπερντιν, στη Σκωτία. Η συλλογή περιλαμβάνει επίσης έγγραφα από την εποχή της δράσης του Γκόρντον στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1826-27, και αρχαιακό υλικό από διάφορες φάσεις του αγώνα —ασφαλώς μέρος μόνο του τεράστιου όγκου τεκμηρίων που συγκέντρωσε και μελέ-

---

1. Σημειώνω, με τις ευχαριστίες μου, τη βοήθεια του Ε. Χ. Κάσδαγλη, ο οποίος μου υπέδειξε βιβλιογραφικό υλικό που δεν θα ήταν δυνατόν να το βρω στη Σκωτία, και της Κατερίνας Κρίκου-Davis που τα σχόλιά της σε πολλά σημεία έρευνας και παρουσίασης ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητικά.

2. Ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την περίοδο αυτή της ζωής του και της δράσης του σε Βασίλης Δωροβίνης, «Το σπίτι του στρατηγού Thomas Gordon στο Άργος, I-II», *Αρχαιολογία* 47 και 48 (1993).

ησε ο Γκόρντον κατά την παραμονή του στο Άργος από το 1828 ως το 1831, για να το χρησιμοποιήσει λίγο αργότερα στο δίτομο έργο του για την Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης³.

Το πλούσιο αυτό αρχείο είναι κατά μεγάλο μέρος του ανέκδοτο. Απόρροιο στους Έλληνες ερευνητές, λόγω απόστασης και έλλειψης καταλόγου, είναι ελάχιστα γνωστό ακόμα και στους ξένους ιστορικούς, και δεν έχει από κανέναν αξιοποιηθεί ουσιαστικά —αν όχι τίποτε άλλο, εξαιτίας της τετραγλωσσίας των εγγράφων (αγγλικά, ελληνικά και γαλλικά, καθώς και μερικά ιταλικά). Έτσι, η τυχαία «ανακάλυψη» του ήταν για μένα η αρχή μιας απροσδόκητης περιπέτειας γεμάτης υποσχέσεις, που με την πρώτη πρόχειρη καταγραφή του υλικού φάνηκε ήδη να διακαιώνονται. Η επικείμενη μηχανογραφημένη καταλογογράφηση του υλικού θα το κάνει προσιτό σε κάθε ερευνητή και θα επιτρέψει τη σε βάθος μελέτη του⁴.

Η επιστολή που παρουσιάζω σήμερα γράφτηκε το 1830 από τον δεύτερο γιο του Μιαούλη, τον Αντώνιο⁵. Απευθύνεται σε κάποιον Εγγλέζο —προφανώς ελληνομαθή— τον Λη⁶, ο οποίος του είχε θέσει διάφορα ερωτήματα σχετικά με γεγονότα της Επανάστασης και της σταδιοδρομίας του πατέρα του. Δεν ξέρουμε πώς έφτασε η επιστολή στα χέρια του Γκόρντον, αλλά το είδος των ερωτημάτων, και η προσοχή που αποδίδεται στην ακριβή λεπτομέρεια, δίνει την εντύπωση ότι πιθανόν ο Λη να απευθύνθηκε στον Μιαούλη κατά παράκληση του Γκόρντον, που εκείνη ακριβώς την εποχή συνέλεγε πληροφορίες για τη συγγραφή της Ιστορίας του.

Κατά το μεγαλύτερο μέρος του, το κείμενο δεν είναι παρά μια σύντομη

3. Thomas Gordon, *A History of the Greek Revolution*, Εδιμβούργο και Λονδίνο 1832.

4. Η καταλογογράφηση πραγματοποιείται χάρη σε επιδότηση του Ιδρύματος Μποδοσάκη. Θα ήθελα να εκφράσω και από εδώ τις θερμές ευχαριστίες μου στο Ίδρυμα Υποτροφιών Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης, για την επιχορήγηση (1992-1993) που μου επέτρεψε να κάνω την προκαταρκτική επεξεργασία του αρχείου· το Ιόνιο Πανεπιστήμιο για την επιχορήγηση που θα μου επιτρέψει να προχωρήσω τις έρευνές μου· τον καθηγητή Ν. Μ. Παναγιωτάκη, διευθυντή του Ελληνικού Ινστιτούτου της Βενετίας, για την πλούσια βιβλιοθήκη που έθεσε στη διάθεσή μου και στην οποία μπόρεσα να συμπληρώσω τα περισσότερα κενά μου· και τέλος, το Τμήμα Χειρογράφων της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου του Aberdeen, και ιδιαίτερα τον διευθυντή του Mr Colin McLaren, για την άδεια να χρησιμοποιήσω το υλικό του αρχείου.

5. Αντώνιος Μιαούλης (1800-1836). Υπηρέτησε σε όλη τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης ως αρχιγραμματικός του πατέρα του και ως πλοίαρχος. Συνέταξε το Υπόμνημα της Ύδρας (βλ. παρακάτω, σημ. 36), στο οποίο καταγράφονται οι χρηματικές απαιτήσεις των Ύδραίων για τις απώλειες που είχαν υποστεί κατά την Επανάσταση.

6. Λη: George Lee. Άγγλος, τον οποίον είχε προσλάβει ο Ανδρέας Λουριώτης στο Λονδίνο ως γραμματέα (1824-1827) της επιτροπής του αγγλικού δανείου. Αργότερα ανέπτυξε δράση στην Ελλάδα.

εξιστόρηση της ζωής του Ανδρέα Μιαούλη πριν από την Ελληνική Επανάσταση· εκεί άλλωστε έγκειται, τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως, και το κύριο ενδιαφέρον του. Τα βασικά στοιχεία αυτού του βιογραφικού σημειώματος και ο χαρακτηρισμός του Ναυάρχου από πρόσωπο που, μολονότι δεν μπορεί να θεωρηθεί «αντικειμενικός» κριτής, ήταν ωστόσο γνώστης —ή και παρατηρητής— των πραγμάτων από προνομιούχο οπτική γωνία, μπορεί να τα βρει κανείς στην Ιστορία του Γκόρντον —πρόκειται ωστόσο για βιβλίο δυσεύρετο, ελάχιστα γνωστό στην Ελλάδα⁷.

Βιογραφικά στοιχεία για τον Μιαούλη βρίσκονται επίσης διασκορπισμένα σε περιοδικά, εγκυκλοπαίδειες και ιστορίες της Ελληνικής Επανάστασης. Υπάρχουν επίσης λιγότερες πρώιμες βιογραφικές μελέτες ή σημειώματα, καθώς όμως η Ελλάδα δεν έχει παράδοση στην επιστημονική βιογραφία, δεν είναι περίεργο ότι το πιο πρόσφατο έργο αφιερωμένο στο Μιαούλη είναι μια βιογραφία μυθιστορηματική⁸.

Για τα παλαιότερα έργα μπορεί κανείς να συμβουλευτεί τη λιγότερο κριτική παρουσίαση του Κωνσταντίνου Ράδου, στη μελέτη του για την προεπαναστατική δράση του Μιαούλη⁹. Κατά τη δήλωση του ίδιου του Ράδου, κύριος στόχος της σύντομης μελέτης (96 σελίδες μικρού σχήματος, με άφθονες παρεκβάσεις) είναι να αντικρούσει τις ανακρίβειες που γράφτηκαν για τον Μιαούλη σε διάφορα ιστορικά έργα, αιδίως του διαπρεπούς συγγραφέως της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους) (σ. 7). Οι διηγήσεις του Ράδου και του Αντώνιου Μιαούλη έχουν φυσικά ομοιότητες, είναι όμως κάθε άλλο παρά ταυτόσημες. Για ορισμένα περιστατικά η εκδοχή του Μιαούλη θα πρέπει να είναι και η ακριβέστερη, δεν ξέρουμε όμως κατά πόσον η οικογενειακή παράδοση είχε αποκρύψει ή ωραιοποιήσει μερικά άλλα σημεία. Διαφορές στην έμφραση πάντως θα πρέπει να οφείλονται κυρίως σε διαφορά στόχων, απόστασης από

7. Ο Γκόρντον δημοσιεύει —με ελαφρές τροποποιήσεις— μόνο το βιογραφικό μέρος της επιστολής. — Η πρώτη έκδοση της Ιστορίας του θα πρέπει να εξαντλήθηκε γρήγορα, εφόσον ακολούθησε δεύτερη έκδοση (που ήταν όμως και η τελευταία) το 1844. Σε ελληνική μετάφραση έχει δημοσιευθεί μόνο ο πρώτος τόμος (Thomas Gordon, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Βιβλίο Α' - Τόμοι 1-2, μετάφραση Φρίξος Βραχάς, Αθήνα χ.χ.). Η μετάφραση που είχε αναθέσει ο Βλαχογιάννης στον Παπαδιαμαντή δεν είδε ποτέ το φως της δημοσιότητας. Έκδοσή της έχει τώρα προγραμματιστεί από το Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (επιμέλεια Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, ιστορική εισαγωγή Α-Γλαΐα Κάσδαγλη). — Μνεία της βιογραφίας του Μιαούλη στην αγγλική απόδοση του Γκόρντον σε Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. 6, σ. 58 σημ., ενώ μετάφραση αποσπασμάτων του αγγλικού κειμένου βρίσκεται στο δημοσίευμα Γιώργου Ι. Ντεγιάννη, «Πού εγεννήθη ο Ανδρέας Μιαούλης;», *Αρχαίον Ευβοϊκών Μελετών*, 9 (1962), σ. 196-201.

8. Σπύρος Μελάς, *Ο Ναύαρχος Μιαούλης*, Αθήνα 1932.

9. Κωνστ. Ν. Ράδος, *Ο Μιαούλης προ της Επανάστασης*, Αθήνα 1898.

τα γεγονότα ή και ευρύτερης ιδεολογίας των δύο συγγραφέων. Για παράδειγμα, τον Μιαούλη, αντίθετα από τον Ράδο, δεν τον απασχολεί να προβάλλει μαχητικά τα ηρωικά χαρακτηριστικά του πατέρα του κατά την προεπαναστατική εποχή· από την άλλη πλευρά όμως, οι λιγοστές αράδες που αφιερώνει στην έκρηξη της Επανάστασης και την άμεση ανταπόκριση του Μιαούλη δεν αφήνουν να διαφανεί ότι, από κοινού με τους άλλους προκρίτους και νοικοκυραίους της Ύδρας, ο Μιαούλης είχε στην αρχή έντονες αντιρρήσεις για την εξέγερση—θέμα στο οποίο αναφέρεται εκτενώς ο Ράδος (που θεωρεί εξάλλου απόλυτα δικαιολογημένες τις επιφυλάξεις των «φρονίμων»).

Η μεταφορά του κειμένου του Μιαούλη στην Ιστορία του Γκόρντον είναι αποκαλυπτική του τρόπου με τον οποίο ο ιστορικός αντιμετώπιζε τις πηγές του, και συνεπώς παρουσιάζει ένα επιπλέον ενδιαφέρον. Το θέμα υπερβαίνει τα όρια της σύντομης αυτής μελέτης, θα αρκεστώ λοιπόν να σημειώσω ότι, μολονότι ο Γκόρντον δείχνει σεβασμό για την ουσία του περιεχομένου της πηγής του, θεωρεί ότι είναι νόμιμο να προσαρμόσει την παρουσίασή του στις ανάγκες του βιβλίου του: για παράδειγμα, οι σημειώσεις του Μιαούλη ενσωματώνονται μέσα στο κείμενο και συμπληρώνονται, χωρίς αυτό να δηλώνεται, με άλλα επεξηγηματικά σχόλια. Επίσης, ο Γκόρντον συμπύσσει ορισμένα χωρία στα οποία προφανώς θεωρεί ότι ο συγγραφέας μακρηγορεί, και παραλείπει λεπτομέρειες που του φαίνονται επουσιώδεις. Σε μερικά άλλα σημεία απαλύνει το νόημα, ή αλλάζει την απόχρωση μιας φράσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα διαφορετικής προσέγγισης του Έλληνα αποστολέα και του Βρετανού ιστορικού που χρησιμοποίησε το κείμενό του είναι ο διακριτικός τρόπος με τον οποίο αποχρωματίζει ο Γκόρντον δύο φράσεις από τον χαρακτηρισμό του Ναύαρχου. Το αποτέλεσμα πιθανόν να αναρμονιζόταν περισσότερο με τις βρετανικές συμβάσεις—ίσως και με τις προσωπικές ευαισθησίες του Γκόρντον— αλλά αναμφισβήτητα αφαιρεί κάτι από το ήθος του αποστολέα—αν όχι και του αντικειμένου του¹⁰.

Τέλος, μια τρίτη πηγή ενδιαφέροντος είναι το ίδιο το κείμενο και ο συγγραφέας του. Αναπόφευκτα μας προκαλούν το θαυμασμό η παιδεία αλλά και η έντονη συναίσθηση ευθύνης απέναντι στην καταγραφή ιστορικών γεγονότων που μπόρεσε να αποκτήσει στις αρχές του 19ου αιώνα ο γιος ενός ευκατάστατου μεν αλλά οπωσδήποτε αγράμματος Ύδραίου, που από παιδί βρισκόταν στα πλοία¹¹. Μας ελκύουν το ρέον ύφος και η ζωντανή—παρά την προσπά-

10. Βλ. παρακάτω, σημ. 34.

11. Κατά μια πηγή, «ο Αντώνιος υπήρξεν εις εκ των πρώτων μορφωμένων ναυτικών του Αγώνος, διακούσας τα μεν εγκύκλια μαθήματα εν Ύδρα, τα δε της Ναυτικής Τέχνης εις την εν Γενούη Βασιλικήν Σχολήν, ένθα εφοίτησεν επί εν έτος»: Τρύφ. Κωνσταντινίδης, «Αυτόγραφον ημερολόγιον του Αντωνίου Ανδρέου Μιαούλη», *Ναυτική Επιθεώρησις*, τχ. 209 (Ιούλιος-Αύγουστος 1948), σ. 92.

θεια για αποκάθαρση— γλώσσα, αλλά και η αμεσότητα του λόγου και η ακρίβεια με την οποία ο συγγραφέας προσπαθεί να αποδώσει τις πληροφορίες του—έστω και αν σε ορισμένα σημεία δεν πρόκειται παρά για την επίσημη οικογενειακή παράδοση.

Για όλους αυτούς τους λόγους η επιστολή δημοσιεύεται αυτούσια, δηλαδή—με τα λόγια του ίδιου του αποστολέα και κατά τη ρητή επιθυμία του— «όπως την έπεμψε». Αυτό ισχύει και για τη γλωσσική μορφή του κειμένου, με την πεποίθηση ότι σε ένα ιστορικό κείμενο τόσο τα γλωσσικά όσο και τα μορφολογικά φαινόμενα (ορθογραφία-στίξη κτλ.) έχουν ιστορική σημασία, με την έννοια ότι σηματοδοτούν ένα συγκεκριμένο στάδιο εξέλιξης¹².

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ¹³

Πρὸς τὸν Κύριον Γ. Αἰῆν¹⁴

Κύριε!

Περὶ τῶν δύο αἰτήσεων περὶ τῶν ὁποίων μ' ἐπιφορτίσατε νὰ σᾶς δώσω τὰς ἀνηκούσας πληροφορίες, σπεύδω νὰ σᾶς ἐκθέσω ἐν περιλήψει τὰ ἀκόλουθα.

Ἄρον Περὶ τοῦ πλοιάρχου, ὅς τις διὰ προσταγῆς τοῦ Μαιτλάνδ¹⁵, ἔμπο-

12. Για την άποψη ότι αλλαγές στη γλώσσα και τη μορφολογία ενός ιστορικού κειμένου οδηγούν προς τη «νόθευση του ιστορικού κριτηρίου του αναγνώστη», βλ. Εισαγωγή Φίλιππου Ηλίου σε Σταμάτης Πέτρου, *Γράμματα από το 'Αμστερνταμ*, Αθήνα 1976, ιδ. σ. ιβ'-ιδ'. Το μόνο σημείο που δυσκολεύει κάπως τη ροή της ανάγνωσης είναι η μη κανονική χρήση κεφαλαίων και μικρών γραμμάτων μετά από τελεία. Οι λόγοι αυτής της εναλλαγής δεν είναι πάντοτε σαφείς, αλλά μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι την τελεία που ακολουθείται από μικρό γράμμα σε πολλές περιπτώσεις θα την αποδίδαμε σήμερα με άνω τελεία, κόμμα ή παύλα. Προτιμότερο λοιπόν να αφήσουμε τον αναγνώστη να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα. Μοναδική παρέμβαση είναι δυο ή τρεις περιπτώσεις όπου η καταχρηστική χρήση τελείας αντί για κόμμα διορθώθηκε σιωπηρά: επίσης, για πρακτικούς λόγους, δεν ήταν δυνατόν να τηρηθεί η χρήση της βαρείας, την οποία ο Μιαούλης χρησιμοποιοεί σε όλες σχεδόν στις μονοσύλλαβες λέξεις και σε όσες τονίζονται στη λήγουσα, χωρίς να λαβαίνει υπόψη του στίξη ή έγκλιση.

13. Το έγγραφο είναι μέρος της συλλογής Gordon (Gordon Papers, MS 1160). Αποτελείται από έξι σελίδες (διαστάσεις περίπου 30 × 21 εκ.), οι οποίες χωρίζονται καθέτως σε δύο ίσα τμήματα. Το αριστερό ήμισυ παραμένει άγραφο, με εξαίρεση τις δυο υποσημειώσεις, πού βρίσκονται στο κάτω μέρος της σελίδας στην οποία αναφέρονται και καταλαμβάνουν όλο το πλάτος της. Το χειρόγραφο είναι ευανάγνωστο και επιμελημένο, με δυο ή τρία σβησίματα.

14. Βλ. σημ. 6.

15. Μαιτλάνδ: Sir Thomas Maitland (1759?-1824). 'Αγγλος στρατιωτικός' αρχιστράτηγος της Μεσογείου και αμοστής των Ιονίων νήσων από το 1815 ως το θάνατό του.

δίσθη εἰς τὰ νερά τοῦ Μούρτου¹⁶ ἀπὸ τὸ ν' ἀποβιβάσῃ τὰ ἑλληνικὰ Στρατεύματα, οὐτ' ἐγὼ, οὐδ' ὅσοι ἄλλοι ἠδύνατο νὰ μὲ πληροφορήσουν, τοὺς ὁποίους ἔσπευσα νὰ ἐξετάσω, δὲν ἐνθυμοῦνται τ' ὄνομά του.— Προεθέμην προκαιροῦ σκοπὸν νὰ ἐτοιμάσω ἐφημερίδα¹⁷ ὄλων τῶν ἑλληνικῶν Ναυμαχιῶν, καὶ εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην ἤδη καταγίνομαι. ἀπὸ τὰ ἡμερολόγια τοῦ πατρός μου θελεῖ μὲ γίνεῖν ἴσως καὶ ἡ περίστασις αὕτη γνωστή. "Ὅταν τελειώσω τὸ ἔργον, θελω εὐχαριστήσῃν τὴν διὰ τοῦτο τὸ ἄρθρον ἐπιθυμίαν σας.

Βον Περὶ τοῦ βίου τοῦ Α. Μιαούλη δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς δώσω ἀκριβῆ καὶ λεπτομερῆ περιγραφὴν, καθότι πρῶτον μὲν, δὲν ἐνθυμοῦμαι τὰς ἐποχὰς τῶν διαφορῶν συμβάντων του, διὰ νὰ δυνῆθῶ νὰ φυλάξω τὴν συρὰν τῆς διηγήσεώς μου. δεύτερον δέ, δὲν μὲ σώζει ἡ μνήμη ὅλα ὅσα τὸν συνέβησαν. διὰ νὰ κάμω βιογραφίαν ἀκριβῆ, εἶν' ἀνάγκη ν' ἀκούσω ἀπὸ τὸν ἴδιον τὴν διήγησιν. "Ὅσα μ' εἶναι γνωστὰ περὶ τοῦ βίου του εἶναι τὰ ἐφεξῆς.

Ὁ Α. Μιαούλης υἱὸς τοῦ Δημητρίου Βόσκου Εὐβοέως, ἐγεννήθη εἰς Ὑδραν¹⁸. Εἰς τὸ ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐμβῆκεν εἰς τὴν θάλασσαν, ταξιδεύων ὡς Μοῦττος μ' ἐν Λατινάδικον¹⁹ πλοῖον τοῦ πατρός του, διοικούμενον ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον του ἀδελφόν. Παιδίον ἀκόμη, ἐδείκνυε τὴν φυσικὴν εὐτολίμιαν του. κανεὶς τῶν σνηλικιωτῶν του δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν καταβάλλῃ, ἢ ν' ἀντιπαραταχθῆ πρὸς αὐτόν. Ἦτο ζωηρός, ὀργίλος, καὶ ἀκαμπτος. Περὶ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην θυγατέρα σεβασμίου τινος ἱερέως Ὑδραίου ὀνομαζομένου Ἰωάννου Μπίκου. Ἀσθενήσαντος τοῦ μεγαλύτερου ἀδελφοῦ ἔλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ πατρικοῦ του πλοιαρίου, καὶ τὸ ὑπὸ τὴν διευθυνσίην του πρῶτον ταξείδιον ἐστάθη εὐτυχές. ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιστροφὴν συλλογισθεὶς καθ' ὁδὸν ὅτι ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του, // μετὰ τὴν ἀνάρρῳσιν ἔμελλε ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τοῦ πλοίου, ἔστοχάσθη διὰ νὰ ἦν' ανεξαρτητος νὰ ὑπάγῃ εἰς Σμυρνην καὶ ν' ἀγοράσῃ ἄλλο πλοῖον δι' ἑαυτόν. Διὰ τοῦτο διευθύνθη εἰς Σμύρνην μὲ τοιοῦτον σκοπόν, καὶ εὐρὼν ἠγόρασε

16. Μούρτος: νησί στην κερκυραϊκή θάλασσα, στη νότια ακτή της Ηπείρου.

17. ἐφημερίδα: ἐδῶ, ἡμερολόγιο στρατιωτικῶν συμβάντων (βλ. Λεξικὸ Δημητράκου). Προφανῶς ὁ Μιαούλης υπονοεῖ τὴ μονογραφία τοῦ Σινοπτικῆ ἱστορίας τῶν ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος γενομένων ναυμαχιῶν βλ. Κωνσταντινίδης, «Αὐτόγραφον ἡμερολόγιον», ὁ.π., σ. 92.

18. Ὁ Μιαούλης γεννήθηκε τὸ 1769 καὶ πέθανε τὸ 1835. Ἡ πληροφορία γιὰ τὸν τόπο τῆς γέννησής του εἶναι σαφής καὶ κατηγορηματικὴ, καὶ θα πρέπει νὰ θέσει τέλος στὶς ἀντικρουόμενες ἀπόψεις γιὰ τὸ θέμα (βλ. λήμμα «Μιαούλης Ἀνδρέας» τοῦ Β. Σφυροῦρα στὴν *Ἐγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα*).

19. λατινάδικον: ἱστιοφόρο με τριγωνικὰ πανιά (λατίνα). Κατὰ τὸν Ράδο, «λατινὰδικα ... ἀπεκαλοῦντο τότε τὰ σιταγωγὰ, τὰ προηγηθέντα τῶν παρόντων καὶ τῶν τριστήλων τῆς Ἐπαναστάσεως» (Ράδος, *Μιαούλης*, ὁ.π., σ. 36).

μίαν Σαϊτιάν (1)²⁰. Ἄλλ' ὡς νέος, μὴ ἔχων τότε ἰκανὴν περὶ τὰ τοιαῦτα πεῖραν δὲν παρετήρησεν ὅτι ἡ Σαϊτιὰ ἦτο παλαιά. εκπλευσας δὲ διὰ τὰ ὑπάγη εἰς Ὑδραν δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν κρατήσῃ ἀπὸ τὰ νερά. τότε ἐγνώρισε τὴν ἀπάντην του, καὶ φθάσας εἰς Ὑδραν δὲν ἐτόλμησε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν πατέρα του, ὅστις μαθὼν τὸ γεγονός ὠργίσθη κατ' αὐτοῦ τόσο ὥστε δὲν ἤθελε μῆτε νὰ τὸν ἰδῇ, μῆτε νὰ τὸν ἀκούσῃ. ἀλλ' αἱ παρακινήσεις τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων κατέπεισαν αὐτὸν νὰ τὸν συγχωρήσῃ καὶ νὰ τὸν προμηθεύσῃ τὰναγκαῖα διὰ τὰ κινήσῃ εἰς ταξίδειον. Τα ταξειδιά του, ἐπεβησαν εὐτυχῇ, κ' ἐκ τούτου ἀνέκτησε τὴν εὐνοίαν τοῦ πατρὸς περισσότερον παρὰ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του. Μίαν φορὰν μὲ τὸ ἴδιον πλοῖον, κατὰ τὸ νησίον Πρώτη²¹, ἐτυχε ν' ἀπαντηθῇ ἀπὸ πειρατικὸν Μαλτέζικον βροίκιον, τὸ ὁποῖον γνωρίζας, διὰ τὰ σώσῃ τὴν Σαϊτιάν καὶ τὰ χρήματα, προσωρμίσθη εἰς τὰ παρᾶλια ἐκεῖνα καὶ οἱ μὲν Ναῦται του φοβηθέντες τὸν ἐγκατέλιπον ὅλοι, ἐκτὸς δύο μικροτέρων ἀδελφῶν του, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ὅσα χρήματα εἶχεν εἰς τὸ πλοῖον του, καὶ τοὺς παρήγγειλε νὰ σπεύσων νὰ σωθῶσι μετὰ τῶν λοιπῶν Ναυτῶν. Μείνας δὲ μόνος δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὴν Σαϊτιάν, νομίζων ὅτι οἱ Πειραταὶ δὲν εὕρωσιν τίποτε νὰ πάρουν, δὲν ἤθελαν τὸν ἐνοχλήσειν. Οἱ Πειραταὶ πλησιάσαντες καὶ ἀράξαντες, ἶδαν αὐτὸν ὄρθιον ἐπὶ τῆς πρύμνης· τὸν ἐφώνασαν νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτοὺς μὲ τὴν βάρκαν του. ἀποκριθέντος δὲ ὅτι ἦτο μόνος καὶ οὐδεὶς ἄλλος, εἰς τὸ πλοῖον, ἐπειδὴ ὑπόπτεισαν ἐνεδραν, ἐφώπλισαν ταῖς βάρκας των κ' ἐπερικύκλωσαν τὴν Σαϊτιάν. πλὴν ὑποπτευόμενοι πάντοτε τὴν ἐνεδραν, δὲν ἐτόλμων ὄχι μόνον νὰ εἰσπηδήσουν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ πλησιασούν. ὅθεν ἤρχισαν κατὰ τῆς Σαϊτιᾶς ζωηρὸν πυροβολισμόν. πληροφορηθέντες ἔπειτα // ὅτι δὲν ἦτον ἄλλος εἰμὴ αὐτὸς μόνος, διότι ἐγῆκε καὶ τοὺς ἐφώνασε πάλιν, ἔλαβαν θάρσος, ἐπλησίασαν, καὶ εἰσπηδήσαντες εἰς τὴν Σαϊτιάν, τὸν ἐπιασαν καὶ τὸν ἐστρωσαν εὐθὺς εἰς τὸ ξύλον, διὰ τὰ μαρτυρήσῃ ποῦ ἦσαν κορυμμένα τὰ χρήματα καὶ ἐπειδὴ ἄλλο δὲν ἔλεγε, παρ' ὅτι δὲν εἶχεν, ἀφοῦ τὸν ἔδωκαν ἕως 500 καλαῖς ξυλιαῖς εἰς τὰ γλοντία, τὸν ἀφισαν. μετὰ ταῦτα τὸν παρέστησαν εἰς τὸν Ἀρχηγόν των, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἐξετασθεὶς ὁμολόγη-

1. Σαϊτιὰ. εἶδος πλοῖον, τοῦ ὁποῖου ἡ κατασκευὴ ἔμπροσθεν μὲν εἶναι ὡς ἡ τοῦ καρββίου, ὅπισθεν δὲ ὡς τοῦ Λατινάδικου.— ἡ τὴν ὁποίαν ἐγόρασεν ὁ Μιαούλης Σαϊτιάν ἦτον ἀνεκθεὴν ἰδιοκτησία ἐνὸς Ὀθωμανοῦ Κρητός, ὁ ὁποῖος τὴν ὠνόμαζε Μιαούλη. κ' ἐντεῦθεν προσέλαβε τὸ ἐπίθετον Μιαούλης ὡς προεῖρηται, τὸ ὁποῖον τῷ ἔμεινεν ἀντὶ τοῦ καθ' αὐτοῦ πατρωνοματός του Βόκκος.

20. Μία λιγότερο κολακευτικὴ ἐκδοχὴ του περιστατικῆς εἶναι ὅτι ὁ Μιαούλης «εἰς Χίον ευρισκόμενος ἔδειρε τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ Αντώνιον, καὶ κατακρατήσας τὰ κεφάλαια του πατρικοῦ πλοῖου, ηγήρασεν δι' αὐτῶν κρητικόν πλοῖον Μιαούλ ὀνομαζόμενον, ἐξ ου καὶ Μιαούλης μετωνομάσθη». Α. Ν. Σαχίνης, «Καταγωγὴ καὶ νεότης», *Ἔστια*, 23 Ἀπριλίου 1889 [Ἀφιέρωμα στον Ανδρέα Μιαούλη], σ. 359-360.

21. Πρώτη: Ακατοίχητο νησί κοντὰ στὴν Πύλο.

σεν ὅτι ἦτον ὁ πλοίαρχος τῆς Σαΐτιᾶς, ὅτι χρήματα δὲν τὸν εὐρίσκοντο, καὶ ὅτι οἱ Ναῦται του φοβηθέντες, τὸν παραίτησαν κ' ἔφυγαν κ.τ.λ.π. Ὁ πειρατὴς πλοίαρχος τὸν εἶπε νὰ γράψῃ διὰ νὰ τοῦ ἔλθουν χρήματα νὰ ἐξαγοράσῃ τὸ καϊκίον του. ἀλλ' ὁ Μιαούλης ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ τὸν ἀφίση ἐλεύθερον νὰ ὑπάγῃ εἰς κανὲν τῶν πλησιεστέρων χωριῶν, ὅπου ἴσως ἠμπορέσῃ νὰ δανεισθῇ χρήματα ἀπὸ κανένα γνωριμὸν του. οὕτω τὸν ἀπέλυσε μὲ προθεσίαν ῥητὴν νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, διότι ἀλλέως ἤθελε τοῦ καύσῃ τὸ πλοῖον του. Ὁ Μιαούλης, μὴ δυνάμενος νὰ σταθῇ ὄρθιος ἀπὸ τὸν βαρὸν δαρμόν, ἔφθασεν ἔρπων εἰς ἓν χωρίον ὅπου τὸν ὑπεδέχθη ὁ Ἀρχηγερεὺς, ὅστις τοῦ ἦτο φίλος.— πρὸς αὐτὸν ἐξέθεσε τὰ δεινὰ του αἰτῶν βοήθειαν, ἀλλ' ἔτερον συμβάν, τὸ ἐξῆς, συντελεσεν εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ἐλευθερίαν τοῦ καϊκίου του.— πλοίαριον φορτομένον κρασί, ἀγνοοῦν ὅτι εὐρίσκετο ἐκεῖσε πειρατὴς ἦλθε τὴν ἐπαύριον καὶ ἤραξεν. λλ' ἰδὸν τὸ πειρατικόν, ἐσύρθη εἰς τὴν ξηράν. Ὁ Ἀρχηγερεὺς ἔστειλεν ἀμέσως τὴν φρουρὰν τοῦ Χωρίου, συγκειμένην ἀπὸ Ἀλβανούς, εἰς ὑπεράσπησιν τοῦ κινδυνεύοντος πλοιαρίου, τὸ ὅποιον κατὰ πρώτην καὶ δευτέραν προσβολὴν οἱ Μαλτέζοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πάρουν, ἀποκρουόμενοι μὲ ζημίαν τῶν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς. δοκιμάσαντες δὲ καὶ τρίτην, με πλειοτέραν ἐπιμονήν, φέροντες καὶ τὴν Σαΐτιαν τοῦ Μιαούλη ἀρματομένην, ἐκνύεισαν τὸ πλοίαριον. Περὶ τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀλιεῖς τινες μὲ τὰ πλοιαριά τῶν ἀγνοοῦντες ὅτι ἐκεῖ ἦτο πειρατικόν ἦλθον ν' ἀράξουν κατὰ τὸ Νότιον μέρος τῆς Νήσου διὰ νὰ ἡσυχάσουν τὴν νύκτα, ἀλλ' ἰδόντες αὐτὰ οἱ Μαλτέζοι ὑπέλαβον ὅτι μετεκόμισαν Ἀλβανούς ἐπὶ τῆς Νήσου, καὶ φοβηθέντες διὰ τὸ δεινὸν τῆς θέσεως, ἔκοψαν τὴν Γούμεναν²², ἄφισαν τὰ δύο καϊκια, καὶ ἔφυγον κακὴν // κακῶς — διὰ τοῦ συμβάντος τούτου ὁ Μιαούλης ἐγλύτωσε τὸ πλοῖον του, εἰς τὸ ὅποιον εἰσβάς μετὰ τῶν ναυτῶν του, ἔφυγε κ' ὑπῆγεν εἰς Ὑδραν.

Μὲ τὴν ῥηθειῖσαν Σαΐτιαν ἐδοῦλενσε καλά. μετὰ καιρὸν ὅμως μὴ οὔσαν εἰς κατάστασιν, τὴν ἐχάλασε καὶ κατεσκευασε ἄλλην. εἰς ἓν παρὰλιον χωρίον τῆς Εὐβοίας ὀνόματι Πύλῃν. Μετ' αὐτὴν ἠγορασεν ἓν Γενοβέζικον πλοῖον²³, μὲ τὸ ὅποιον ἔκαμεν εὐτυχή τινὰ ταξειδία. τὸ ἐπώλησεν ἔπειτα (2) καὶ μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου κατασκεύασεν ὠραῖον καὶ μεγάλον Τρικάρταρον πλοῖον μήκους 40-πηγῶν, μὲ 4 κανόνια ὀρειχάλκινα εἰς τὴν Κάμεραν, ἐν ὠραῖον Μι-

2. εἰς πλοίαρχον Κεφαλήνα κρατήσας δι' ἑαυτὸν ἓν τέταρτον μετοχήν, καὶ μετ' οὗ πολὺ ὁ Κεφαλήν οὕτως διὰ αἰσχρὰν ἰδιοτέλειαν, θέλων νὰ ὠφελῆθῃ ἀπὸ τὰς πραγματείας, καὶ ἀπὸ χρήματα, τὰ ὅποια ἔφερε, τὸ ἐξόριψεν ἔξω εἰς τὸν Κάβο Φονέα²⁴.

22. γούμενα: καραβόσκοινο.

23. [τρικάρταρον]: λέξις σβησμένη ἀπὸ τον επιστολογράφο· ο Ράδος χαρακτηρίζει το πλοῖο πάρωνα (ό.π., σ. 38).

24. Κάβο Φονέα: ακρωτήριο στη νοτιανατολική ακτή της Σάμου.

λιαρδον²⁵, εικόνας, και πολλά λαμπρά σκεύη. Τόσην δὲ κλίσιν εἶχε συλλάβειν εἰς αὐτὸ τὸ πλοῖον ὥστε πᾶν ὅ,τι εἶχε τίμιον εἰς τὸν οἶκον του τὸ μετέφερον εἰς τὴν ὠραίαν κάμεράν του²⁶.— ἔλθων εἰς Γένοβαν μίαν φορὰν νὰ πωλήσῃ τὸ φορτίον του, ἢ Διοίκησις ἠθέλησε ν' ἀγοράσῃ τὸ ὠραῖον αὐτὸ πλοῖον προσφέρουσα καλὴν τιμὴν. ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε μεγάλην κλίσιν εἰς αὐτὸ, δὲν ἠθέλησε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ τὸ πωλήσῃ. Τελευταῖον ἔλθων εἰς Ἄργαζήραν²⁷ μὲ φορτίον σίτου, δι' ἰδιὸν του λογαριασμόν, καὶ ἀκούσας ὅτι αἱ τιμαὶ ἦσαν ἀνώτεροι εἰς τὸ Κάδιξ, ἐσηκωθῆ νὰ ὑπαγῇ ἐκεῖ. ἄλλ' εἰς τὸν πλοῦν του ἔπεσεν ἐξ ἀπροσεξίας εἰς τὴν ξέραν τοῦ Ἀκρωτηρίου Ταρίφας²⁸.— Ἀφοῦ ἔχασε τὸ πλοῖον του καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν του, δὲν ἀπηλπίσθη οὐτ' ἐδειλίασεν. ἄλλ' ὑποφέρων μὲ τὴν συνήθη του ἀταραξίαν ψυχῆς, τὴν δυστυχίαν, μετέβη εἰς Γένοβαν ὅπως εὖρη βοήθειαν ἀπὸ τινος φίλους του ἐμπορευομένους ἐκεῖ. ἰς ἐξ αὐτῶν τῶν φίλων του ὀνομαζόμενος Ῥεσσέτης τὸν ἐνεπιστεύθη καὶ τὸν ἐδάνεισεν ὀκτὼ χιλιάδες δίστηλα²⁹, μὲ τὰ ὅποια ἠγόρασε πλοῖον, τὸ ὁποῖον ὀνομαστοθέτησεν Ἡρακλῆ, χωρητικὸν 9/χιλ[ιάδ]ων περίπου κοιλῶν³⁰, καὶ τὸ πλοῖον αὐτὸ ὑπῆρξεν ἢ ἐπανόρθωσίς του, διότι μετ' οὐ πολὺν καιρὸν ἐκείνην, ἐπλήρωσεν τὸ δάνειόν του. ἔλαβεν ἐπομένως γνωριμίαν μὲ κάποιον Θωμᾶν Βουλῶνα³¹ ἔμπορον εἰς Μάλταν, ὅστις γνωρίσας τὴν τιμιότητά του, τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν θαλασσινὴν ἐμπειρίαν του, // τὸν ἔλαβεν εἰς μεγάλην ὑπόληψιν, καὶ ἠθέλησε νὰ τὸν μεταχειρισθῆ συνεργὸν εἰς τὸ ἐμπόριόν του. τὸν εἶχε συμφωνήσει, καὶ τὸν ἐπώλει πραγματείας κατὰ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἔτρεχαν εἰς τὸν τόπον, καὶ ὁ Μιαούλης ὑπήγαιεν εἰς τὰ μέρη τῆς Τουρκίας νὰ τὰς πωλῇ ὠφελούμενος τὸ κέρδος, τοιουτωτρόπως μὲ τὸν ἠθύντα φίλον του Ἄγγλον ἔκαμε τύχην. Μὲ τὸ ἴδιον αὐτὸ πλοῖον ἐνανμάχησεν μεταξὺ Μα-

25. Μιλιάρδον: προφανῶς μιλιάρδο.

26. Πρβ. Ράδο: «μόνον ὁ διάκοσμος τῆς αἰθούσης τοῦ μεγαλοπρεποῦς πλοιάρχου καὶ τὰ επιτραπέζια σκεύη υπελογίσθησαν εἰς πλεῖονα τῶν πεντακισχιλίων διστήλων». Κατὰ τὸν ἴδιο συγγραφέα, «το λαμπρότατον τῶν ἐλληνικῶν σκαφῶν» εἶχε ναυπηγηθῆ ὑπὸ τὴν ἐποπτεία «τοῦ ἐμπειροτέρου τῶν Ἰδραίων ναυπηγῶν», εἶχε εἴκοσι δύο πυροβόλα καὶ πλήρωμα ἑκατὸν πέντε ἀνδρῶν, καὶ «ἔδωκε τὸ σύνθημα ἀληθοῦς ναυπηγικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ» (Ράδος, ὁ.π., σ. 38).

27. Ἀργαζήρα: Algeciras, οχυρὸ λιμάνι τῆς Ἰσπανίας, στα δυτικὰ τοῦ Γιβραλτάρ καὶ 110 περίπου χιλιόμετρα ἀνατολικά τοῦ Κάδιξ. Τὸ ἀκρωτήριο τῆς Ταρίφας εἶναι τὸ νοτιότερο ἄκρο τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου καὶ βρίσκεται μεταξύ «Ἀργαζήρας» καὶ Κάδιξ.

28. Τὸ περιστατικὸ ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τὸν Ἐμμερσον. Βλ. παράρτημα.

29. δίστηλα: κολονάτα, παλιὸ ἰσπανικὸ νόμισμα. Ὁ Γκόρντον ἀποδίδει τὸ ποσὸν ὡς «8,000 dollars».

30. κοιλιά: μέτρο βάρους στὴν Ὀθωμανικὴ Αυτοκρατορία, ποῦ ἡ ἰσοδυναμία τοῦ ποίκιλλε κατὰ ἐποχὰς καὶ περιοχὰς· ὁ Γκόρντον δίνει σε παρένθεση τὴν ἀντιστοιχία «aboue 250 tons».

31. Θωμᾶ Βουλῶνα: Thomas Wilson (πρβ. Γκόρντον).

μύρκας και Ἀλγερίου με Γαλλικὸν καταγωγικὸν βρίκιον 14 Κανονίων και τὸ ἠνάγκασε νὰ τραπῆ εἰς φουγὴν με πολλὴν ζημίαν του.—Ἐντεῦθεν ὁ πόλεμος τῆς Γαλλίας, και τ' ἀλλεπάλληλα συμβάντα εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐσύστησαν τὴν προτέραν τοῦ Μιαούλη κατάστασιν, και τὴν ἐπηύξησαν ἔτι μᾶλλον περισσότερον.

Περὶ τὰ 1812 κατεσκεύασε τὸ βρίκιον ὁ Ἕλλησ ἀρξὸς προσδιορισμένον διὰ τὸν πρωτότοκον υἱὸν του Δημήτριον, τὸ ὁποῖον ἐχορησίμεισε τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου Ναυαρχίς, εἰς τοὺς κατὰ θάλασσαν ἀγῶνας. ἔγινε συμμέτοχος εἰς ἄλλα δύο πλοῖα, και ταξιδεύων ἕως το 1817 με τὸ εἰρημένον πλοῖον του ὁ Ἡρακλῆς, ἔκαμε τότε παῦσιν τῶν κόπων με ἀπόφασιν νὰ περάσῃ ἐν ἡσυχίᾳ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του εἰς Ὑδραν. ἀλλ' εἰς τὴν ἀξιωματημένον ἐποχὴν τοῦ 1821 ἔτους, καταφρονήσας και κίνδυνον και κόπους, και παραιτήσας τὴν ἡσυχίαν του ἔσπευσε νὰ τρέξῃ με τὸ πλοῖον του ὁ Ἕλλησ εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος. τὸν αὐτὸν χρόνον κατεσκεύασε και ἕτερον βρίκιον, ὅλον ἐξ ἰδίων του χωρὶς νὰ λάβῃ συμμέτοχον ἄλλον τινα, μήκους 33-πηχῶν τὸ ὁποῖον ὀνοματοθέτησεν ὁ Κύμων κ' ἐπροσδιώρησε διὰ τὸν δεύτερον υἱὸν του τὸν Ἀντώνιον. ἀλλὰ τὸ βρίκιον τοῦτο ἐνανάγισεν εἰς τὴν νῆσον Ὀλδέρνη³² κατὰ τὸ 1826, ὅτε ἔφερε τὰ ἐπίσημα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἔγγραφα, δι' ὧν ἐζητεῖτο παρ' αὐτοῦ τοῦ ἔθνους ἡ ὑπεράσπησις τῆς Μεγάλης Βρετανίας.—τὸ δὲ πρῶτον πλοῖον του ὁ Ἡρακλῆς ἐχορησίμεισεν εἰς τὸν ἐμπορησὸν τοῦ Καπετὰν Πασσᾶ εἰς Χιον κατὰ τὸ 1822 με τὸ πηροπολικὸν τοῦ Κανάρη.—εἶναι περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ὅσα διηγεῖται ὁ Κύριος Ἕλλησ περὶ τοῦ Μιαούλη ὅταν ἐπιάσθη ἀπὸ τὸν Νέλσον³³. διότι ὁ Κορ Ἕλλησ τὰ ἤκουσεν ἀπὸ τὸν ἴδιον Μιαούλην παρόντος και ἐμοῦ, και δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ταῦτα εἶναι ἀκριβῆ.

Ἐδῶ παύω τὴν διήγησιν, καθότι τὰ μετὰ ταῦτα // συμβάντα τοῦ Μιαούλη θέλω αναφέρειν ἀκολούθως εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν ἑλληνικῶν Ναυμαχιῶν. ἐριζομαι μόνον νὰ εἶπω ὀλίγα περὶ τοῦ χαρακτῆρος του.

Ὁ Μιαούλης εἶναι ἀνὴρ φύσει γενναῖος, δραστήριος, ἄοκνος, και ἐμπειρότατος εἰς τὴν ναυτηλίαν. ἡ φύσις τρώντι τὸν ἐπροίικισε μ' ἐκεῖνα τὰ προτερήματα, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουσι τὸν εὐτολμον και θαρῶρα ἄνδρα. τὰ κατορθώματά του εἶναι ἱκανὰ πρὸς τοῦτο δείγματα. Ἡθικῶς ἐξεταζόμενος, εἶναι σοβαρὸς, σκεπτικὸς, ἀμετάτρεπτος εἰς τὰς βουλάς του και ἐπίμονος. γράμματα δὲν ἐξεύρει πλὴν ἔχει φυσικὸν πνεῦμα, τοῦ ὁποῖου τὴν ζωηρότητα και γρηγορότητα, δὲν ἐσμίκρυνεν ποσῶς οὐδ' αὐτὸ τὸ γῆρας. συμμορφοῦται

32. Ὀλδέρνη: τὸ βρετανικὸ νησάκι Alderney τῆς Μάγχης.

33. κύριος Ἕλλησ: James Emerson, ἀργότερα Sir James Emerson Tennent. Βρετανὸς φιλέλληνας. Δημοσίευσε τις ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα στο συλλογικὸ τόμο *A Picture of Greece in 1825, as Exhibited in the Personal Narratives of James Emerson, Count Pecchio, and W. H. Humphreys*, 2 τόμοι, Λονδίνο 1825. Βλ. παράρτημα στο τέλος αὐτοῦ τοῦ ἀρθρου.

κατὰ τὰς περιστάσεις, τὰ ἤθη καὶ τὰς συνηθείας τοῦ τόπου, κάμνει ὅτι συνήθως λέγεται καλόν, καὶ ἀποφεύγει πᾶν ὅ,τι ἀντίκειται εἰς τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους καλῶς ἢ κακῶς τεθειμένους³⁴.

Περὶ δὲ τοῦ ὑπομνήματος τῆς Νήσου Ὑδρας, περὶ τοῦ ὁποίου σᾶς εἶχα λαλήσει προφορικῶς, ἐπειδὴ δὲν ἔχω καμμίαν εἴδησιν ἀπὸ τὸν Κον Πάλμα³⁵, πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ ἀφιέρωσα, τὶ ἐπέκαμεν ἢ τὶ σκοπεῖ νὰ τὸ κάμη, ἐπεθύμουν νὰ γνωρίσω ἐὰν εἴσθε εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην γνώμην, τὴν ὁποίαν μ' ἐξηγήσατε, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ σᾶς τὸ διευθύνω³⁶.

Ταῦτα ἐνόμισα ἰκανὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς περιεργείας σας. τοῦτον καὶ μόνον τὸν σκοπὸν εἶχα εἰς τὸν νοῦν γράφων. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ ἤθελαν παρ' ἐλπίδα χρησιμεύσει εἰς τινὰς ὡς ἀντικείμενον δημοσιεύσεως, εἴμ' εὐελπίς ὅτι δὲν θέλουν ἀλλοιωθῆ κατ' ἀρέσκειαν, ἀλλὰ θέλουν κοινοποιηθῆ τοιαῦτα ὡς σᾶς τὰ πέμπω.

Δεχθῆτε, κυριε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς σᾶς ὑποληψεῶς μου καὶ ἀγάπης

Ἀντώνιος Α. Μιαούλης

Ἐν Ναυπλίῳ

τὴν αἰὸν Ἰουνίου 1830

34. Στο σημεῖο αὐτὸ ἀξίζει νὰ ἐπισημάνουμε τὶς φαινομενικὰ ἀνεπαίσθητες, καὶ ὅμως σημαντικὲς ἀλλαγές που ἐπέφερε στο πρωτότυπο ο Γκόρντον. Ἡ φράση «κάμνει ὅ,τι συνήθως λέγεται καλόν» ἀποδίδεται «τον ευχαριστεῖ νὰ κάνει το καλό» («delights in doing good»), ἐνῶ στο θέμα τῆς εφαρμογῆς τῶν νόμων παραλείπεται ἐντελῶς ο ἐνδεικτικὸς (για τὸν τρόπο σκέψης τοῦ συγγραφέα) προσδιορισμὸς «καλῶς ἢ κακῶς τεθειμένους».

35. Πάλμα: κόμης Alerino Palma (1776-1851). Ἰταλὸς φιλέλληνας, νομομαθὴς καὶ συγγραφέας. Ὑπηρετήσε τὸ νεοσύστατο ἐλληνικὸ κράτος ὡς ἀρεοπαγίτης καὶ νομικός.

36. Κατὰ τὸν Ράδο, ἡ πραγματεία τοῦ Ἀντωνίου Μιαούλη «ὑπόμνημα περὶ τῆς νήσου Ὑδρας, ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατωκίθη μέχρι τοῦ ἐτους 1821» γράφτηκε τὸ 1829 (Ράδος, Μιαούλης, ὁ.π., σ. 10).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παραθέτω εδώ την περιγραφή του Έμερσον για τον Μιαούλη, εφόσον τέτοιες μαρτυρίες από αυτόπτες μάρτυρες σπανίζουν και το βιβλίο είναι δυσεύρετο³⁷. Κατά τον Αντώνιο Μιαούλη, ο πατέρας του μίλησε ο ίδιος στον Έμερσον για τη σύλληψή του από τον Νέλσον την εποχή του ηπειρωτικού αποκλεισμού.

May 23 [1825].— *...My reception from Miaulis was in the highest degree kind and hospitable, and, on learning that my intention was to stop for a short time with the fleet, he requested me to remain on board his own vessel, and immediately assigned me a state room off his cabin.*

Miaulis is a man from fifty to sixty years old, his figure somewhat clumsy, but with a countenance peculiarly expressive of intelligence, humanity, and good-nature. His family have been long established at Hydra, and he has himself been accustomed to the sea from a child. Being intrusted at nineteen by his father with the management of a small brig which traded in the Archipelago, his successes in trade were equal to any of his countrymen, and about fifteen years ago, he was amongst the richest of the islanders; but the unfortunate loss of a vessel on the coast of Spain, which, together with her cargo, was his own property, and worth about 160,000 piastres, reduced his circumstances to mediocrity. A few years, however, in some degree recruited his fortunes, so far as, at the opening of the war, to enable him to contribute three brigs to the navy of Greece. He had at one time been captured, with two other Spezziot vessels, by Lord Nelson: his companions, after a strict investigation, still maintaining that their cargo was not French property, were condemned; whilst his frankness in admitting the justness of the capture, notwithstanding that circumstance vidently convicted him, induced the British Admiral to give him his liberty. I never met any man of more unaffected and friendly manners. He seems totally above any vaunting or affectation, and only anxious to achieve his own grand object—the liberation of his country, alike unmoved by the malice and envy of his enemies, or the lavish praises of his countrymen. The bravery of his associates is mingled with a considerable portion of ambition; but with him there seems but one unbiased spring, of steady sterling patriotism.

---

37. *A Picture of Greece*, σ. 173-175. Βλ. παραπάνω, σην. 33.